

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 19 februari 1915 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om ändring i gällande bestämmelser rörande försäljning av kronodomäner.

(2:a avd.)

I en inom första kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 15, har herr *Ekelund* hemställt, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda och för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i nu gällande bestämmelser angående försäljning av kronoegendomar, att även sådana egendomar, vilka lämna i årligt arrende mera än 600 kronor, må kunna försälas och därav inflytande köpeskillingar användas till förvärvande åt staten av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark.

Till stöd härför har motionären anfört följande:

»Att en avverkning utöver tillväxten bedrivits i Sveriges skogar under de senaste årtiondena, torde icke kunna bestridas av någon, som följt vårt lands skogsfråga med intresse. Denna överavverkning har till stor del haft sin orsak i den omständigheten, att gamla ej längre räntabla skogsbestånd funnits i betydande omfattning. Genom avverkning av dessa gamla bestånd har skogskapitalet nedgått långt under vad det egentligen borde vara och därmed också avkastningen, men detta innebär i och för sig icke att vanvård förelegat. I stället har genom avverkningarna väg blivit beredd för att få det ursprungliga lågt avkastande skogskapitalet ersatt med nytt mera växtkraftigt och givande, och det

gäller nu att på de avverkade markerna skaffa ny skog, höja skogskapitalet och att vårda detta kapital så, att det lämnar en fullt nöjaktig avkastning.

Men huru nå fram till detta mål?

Vår nuvarande skogslag är en återväxtlag och har såsom sådan varit och är till gagn, men i likhet med skogsvårdstyrelsernas upplysningsarbete verkar den endast långsamt. Ytterligare åtgärder äro därför nödvändiga, och att medverka härtill bör i ett land som vårt med en skogsareal av över 20 millioner hektar vara en av statsmakternas betydelsefullaste uppgifter.

Ett medel till skogsskötselns förkovran vore utan tvivel att staten utvidgade sin skogsareal. Därigenom skulle allt större skogsområden komma under den omsorgsfulla och rationella vård, som man väl får förutsätta kommer att allt mera bliva utmärkande för statens skogar, och vilken vård bör bliva allt mera intensiv och givande i samma mån, som en efter våra förhållanden lämplig begränsning av revirens storlek kan genomföras.

För förvärvande åt staten av skogsfastigheter har riksdagen beslutat, att sådana kronoegendomar, vilka giva en årlig arrendesumma av 600 kronor och därunder må, där så befinnes lämpligt, försäljas och de därav inflytande köpeskillingarna användas till inköp av skogbärande eller till skogsbörd lämplig mark. Genom detta beslut har beretts möjlighet att under de senare årtiondena förvärva åt staten betydande skogsområden, men har det dock visat sig, att de för skogsköp tillgängliga medlen ändå varit otillräckliga och att statsverket därför ofta måst låta gå sig ur händerna gynnsamma tillfällen till förvärvande av skogsmark.

Alla skäl synas mig därför tala för att ytterligare medel göras tillgängliga för ifrågavarande ändamål i den mån sådant är möjligt utan anlitande av skatte- eller lånevägen.

En mycket lämplig åtgärd härför vore utan tvivel, att en mera vidsträckt och planmässig försäljning av statens jordbruksfastigheter möjliggjordes. Denna tanke har tidigare uttalats av bl. a. 1896 års skogskommitté, som i sitt betänkande anför härom följande:

Även bland de större jordbruksdomänerna finnas säkert flera, som icke minst på grund av förestående kostsamma nybyggnader med fördel kunde avyttras. Det torde emellertid icke böra ifrågasättas, att Kungl. Maj:t skulle erhålla generellt bemyndigande att försälja dessa. Lämplig-

ligare synes vara att efter hand, i den mån gällande arrendekontrakt löpa till ända, framställningar göras till riksdagen om försäljning av särskilt angivna kronoegendomar under förutsättning att antagliga köpeskillingar kunna erhållas. Otvivelaktigt skulle på detta sätt betydande tillgångar vinnas för inköp av skogsmark.

Ett ytterligare skäl för en sådan åtgärd har man också däri, att bland statens jordbruksegendomar finnas nu helt visst många, vilkas arrendebelopp icke på långt när utgöra skälig ränta på de köpeskillingar, som de vid eventuell försäljning — helst för styckning, då förhållandena göra sådan lämplig — skulle betinga.»

Förevarande ämne, avseende befogenhet för Kungl. Maj:t till ökad försäljning av kronoegendomar i ändamål att därigenom erhålla större tillgångar till inköp för statens räkning av skogsmark eller till skogsbörd tjänlig mark, var föremål för prövning jämväl av nästlidet års senare riksdag på grund av motion av herr Gustafsson i Brånsta m. fl. I det av dåvarande jordbruksutskott avgivna utlåtandet (nr 67) berördes till en början Kungl. Maj:ts efter hand alltmera utsträckta befogenhet i sådant hänseende och framhölls, att riksdagen numera utsträckt ifrågavarande, första gången år 1874 åt Kungl. Maj:t lämnade generella bemyndigande att utan riksdagens hörande försälja vissa mindre kronoegendomar till att avse sådana, vilka vid inträffad arrendeledighet lämnade staten ett årligt arrende av 600 kronor eller därunder, under villkor att de inflytande medlen komme att användas till inköp av skogbärande eller för skogsbörd tjänlig mark. Vidare erinrade utskottet, att beträffande kronoegendomar med större arrendeavkastning än 600 kronor riksdagen, efter hemställan från Kungl. Maj:t, varje år i allt vidare utsträckning beviljat försäljning av sådana, ävensom att riksdagen uppdragit åt Kungl. Maj:t att använda jämväl de vid dessa försäljningar inflytande köpeskillingarna till inköp av skogsmark och för skogsodling lämpliga områden.

Härefter anförde utskottet följande:

»Då sålunda de vid försäljning av kronans jordbruksdomäner inflytande inkomstmedlen genomgående disponeras för inköp av skogsmark, uppstår osökt den fråga, som utgör motionens hufvudföremål, nämligen huruvida icke staten ur finanspolitisk synpunkt skulle handla klokt genom att i större omfattning, än som nu sker, avyttra jordbruksfastigheter för att i stället bringa allt mera skogsmark i statens hand. Motionärerna för sin del synas icke hysa tvivel om önskvärdheten av en

Utskottet.

forcerad försäljningspolitik. Och de grunda sin framställning företrädesvis på det kända förhållande, att statens skogsegendomar synas tillförsäkra densamma en ständigt växande avkastning, i allmänhet överstigande arrendeinkomsterna från statens jordbruksdomäner.

Utskottet, som delar motionärernas uppfattning om den stora betydelse fortsatta inköp av skogar och för skogsodling lämpliga markområden måste anses äga för främjandet av landets skogshushållning, finner emellertid den i motionen anvisade utväg för beredande av fullt tillräckliga medel till sådana inköp ingalunda vara så naturlig eller välbetänkt, som motionärernas framställning kan synas giva vid handen. Härvidlag hava huvudsakligen tvenne synpunkter varit för utskottet bestämmande.

Det torde visserligen icke kunna bestridas, att det i ett flertal fall synes vara ekonomiskt förmånligt för staten att avhända sig vissa, vanligen smärre jordbruksegendomar, vilkas förvaltning ofta vållar staten kostnader, vilka icke stå i fullt skäligt förhållande till arrendeavkomsten, men vilka, enligt vad erfarenheten visat, vid försäljning pläga betinga köpeskillingar, som väsentligt kunna överstiga arrendevärdena. Uteslutet torde ej heller vara, att även bland de större jordbruksdomänerna kunna finnas sådana, vilka, med hänsyn till exempelvis sådan av motionärerna framhållen omständighet som förestående kostsam nybyggnad, med fördel böra kunna avyttras.

Men någon tillfyllestgörande utredning, utvisande att en försäljning i den omfattande utsträckning motionärerna synas avse, skulle vara med försiktig statshushållning förenlig, synes utskottet icke vara förebragt. Även förutsatt att, såsom motionärerna vilja göra gällande, statens genomsnittliga nettoinkomst av jordbruksdomänerna icke motsvarar mer än 3 procent av dessas taxeringsvärden och 2 procent av de beräknade saluvärdena, har därigenom ingalunda blivit ådagalagt, att staten, *i stort sett*, skulle vara betjänt med att utbyta dessa, ehuru måhända låga, dock säkra arrendeinkomster och det i allt fall räntebärande kapital jordbruksdomänerna representera, mot utsikten att i en närmare eller avlägsnare framtid kunna påräkna en högre avkastning från egendom, som, vad beträffar kalmarker, enligt sakens natur måste förbliva räntelös under åtskilliga tiotal år framåt.

Det får ej heller förbises, att även statens arrendeinkomster förete en, om ock ringa, dock påtaglig stegring, samt att möjligheten till en ytterligare förbättring icke torde vara utesluten, i den mån vissa önsk-

värda ändringar i gällande grunder för arrendeuppskattning, nybyggnadsskyldighet m. m. kunna genomföras.

Redan av statsekonomiska hänsyn anser sålunda utskottet varsamhet böra iakttagas i den fråga det här gäller, och under inga omständigheter synes staten böra övergiva den beprövade försäljningsgrundsatsen, att åtminstone medelstora och större jordbruksdomäner icke böra avyttras, utan att en allsidig och ingående prövning rörande varje egendom blivit av vederbörande förvaltningsmyndighet företagen.

Det är emellertid en helt annan synpunkt än den hittills behandlade, som varit den avgörande för utskottets betänkligheter. Enligt utskottets mening gäller nämligen icke förevarande fråga uteslutande eller ens i första hand, huruvida det kan vara ekonomiskt fördelaktigt för statsverket att genom en hastigare genomförd omflyttning av statens vid åkerbruket fästade kapital till skogsbruket söka erhålla högre ränta å samma kapital. Det får nämligen icke förbises, att statens försäljningspolitik främst fullföljer ett allmännyttigt och socialekonomiskt syfte, varvid endast i underordnad grad spekulations- och vinstsynpunkter kunna och böra göra sig gällande. Det nuvarande försäljningssystemet kan nämligen, alltsedan år 1896, sägas vara huvudsakligen grundat på statsmakternas sträfvan att direkt främja egnahemsbildningen i landet genom upplåtelser från kronans domäner av såväl självständiga småbruk i allmänhet som egentliga egnahemslägenheter. Det är sålunda en missuppfattning hos motionärerna, att sådana upplåtelser endast skulle förekomma *vid sidan av* de avhändelser, vilka pågått å ena sidan jämlikt ovanberörda kungl. brev samt å andra sidan efter riksdagens, på särskilda framställningar av Kungl. Maj:t, lämnade samtycke. Vare sig det nämligen gäller egendomar om 600 kronors arrendeavkastning och därunder, över vilka Kungl. Maj:t, enligt riksdagens beslut, har allmän förfoganderätt, eller större egendomar, vilka icke må av Kungl. Maj:t avhändas utan riksdagens särskilda hörande, ske statens försäljningar *i det långt övervägande antalet fall* efter styckning av eller avsöndring från därför lämpliga kronodomäner samt med tillämpning av bestämmelserna i de tid efter annan gällande författningarna angående åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obemedlade bereda tillfälle att förvärva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar.

Belysande för den omfattning, i vilken under senaste femårsperiod *egnahemsupplåtelser* ägt rum, jämförd med antalet försäljningar utan tillämpning av sådan författning, är nedanstående av utskottet införskaffade

uppgift å antalet under åren 1909—1913 försålda hemman, lägenheter och andra områden av kronans utarrenderade domäner.

År	Lägenheter, försålda i enlighet med författningarna den 25 september 1896, 31 december 1909 och 17 oktober 1913:		Hemman, lägenheter med mera, som försålts i enlighet med 1874 års kungl. brev eller annorledes utan tillämpning av författning om försäljning av egnahems-lägenheter:
	efter riksdagens hörande	utan riksdagens hörande	
1909.....	130	82	60
1910.....	102	58	42
1911.....	141	63	47
1912.....	239	26	44
1913.....	169	36	60
Summa	781	265	253

Såsom synes, hava omkring 80 procent av de försäljningar, som företagits under ovannämnda tidsperiod, avsett nybildning av egna hem och därmed jämförliga självständiga jordbruk, medan endast knappa 20 procent av de i förteckningen upptagna fastigheterna försålts å offentlig auktion med tillämpning av bestämmelserna i berörda kungl. brev den 29 maj 1874. I avseende å denna senare kategori av fastigheter torde än vidare med största sannolikhet kunna antagas, att de, eller åtminstone flertalet av dem, utgjorts av sådana större områden, vare sig egentliga huvudgårdar eller för olika ändamål uppkomna marker, skiften eller ängar, vilka av naturliga skäl icke lämpligen *kunnat* styckas eller upplåtas till egnahemslägenheter.

Det torde sålunda med största fog kunna påstås, att syftemålet med statens jordförsäljningar väsentligen är socialpolitiskt eller, närmare bestämt, att skapa självständiga mindre jordbrukslägenheter, avsedda att till skäliga inköpspris tillhandahållas mindre bemedlade och obemedlade, samt så avpassade att med hänsyn till Orts- och avsättningsförhållanden en skötsam innehavare kan antagas utan anlåtande av andra arbetskrafter än familjens egna därå hava sin bärgning. Fasthållles denna synpunkt, torde med nödvändighet därav följa, för så vitt icke det angivna syftemålet skall motverkas, att statens utbud av för egnahemslägenheter lämplig jord hålles inom de naturliga gränser, som betingas av den å varje ort rådande efterfrågan å dylika lägenheter, något som i sin ordning givetvis utesluter varje tanke på en realisation av kronodomäner i

den vidsträckta omfattning, som bleve nödvändig, därest de inflytande försäljningsmedlen skulle kunna förslå att i någon avsevärd mån — såsom motionärerna önska — ersätta och onödiggöra det årliga statsanslaget till inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark.

I den mån önskemålet att vinna jämn tillgång på för egna hem lämpliga jordområden till skäligen pris och med goda villkor i övrigt sådant medgiver, anser emellertid utskottet, att en utsträckt försäljning av kronoegendomar kan vara önskvärd och tillräddig. Att det härvid under vissa förhållanden, och då sådant kan ske utan förfång för ortens egnahemsbehov, kan vara lämpligt att för tillgodoseende av även annan efterfrågan å jord än de egentliga egnahemspekulanternas, salubjuda jämväl *större* områden eller delar av arrendegårdar, vill utskottet icke heller bestrida. Men en sådan utsträckt försäljning av statens jordbruksdomäner torde, enligt utskottets mening, vara möjlig utan frångående av nu tillämpade försäljningsgrundsatser samt i varje fall utan ändring i nu gällande bestämmelser, vilka ej blott tillåta vederbörande domänförvaltningar samt uppskattningsmän vid arrende- eller saluvärderingar att därom väcka fråga, utan även synas vara ägnade att direkt hänleda vederbörandes uppmärksamhet därå.»

Då, på grund av vad sålunda framhållits, motionen syntes utskottet hava en vidsträcktare syftning än som kunde anses förenlig med statens hittills följda försäljningsprinciper i allmänhet och med bibehållen hänsyn till egnahemsintresset i synnerhet, hemställde utskottet, att densamma ej måtte av riksdagen bifallas. Jämlikt utskottets hemställan blev motionen av riksdagen avslagen.

Innevarande års jordbruksutskott, som ej kan finna, att något skäl förebragts, som föranleder utskottet att ändra sin år 1914 intagna, av riksdagen gillade ståndpunkt, har i huvudsak intet att tillägga, utöver vad i det anförda utlåtandet uttalats. I avseende å däruti intagna uppgift angående antalet under åren 1909—1913 skedda egnahemsupplåtelse, jämfört med antalet försäljningar utan tillämpning av egnahemsförfattning, kan dock utskottet i förbigående nämna, att, enligt vad utskottet hos kungl. domänstyrelsen inhämtat, antalet av de lägenheter, som under år 1914 försålts jämlikt kungl. kungörelsen den 17 oktober 1913 angående grunder för upplåtande av egnahemslägenheter, snarare överstiger än understiger 80 procent av antalet kronodomäner, som under samma tid försålts.

Utskottet anser sig slutligen böra erinra därom, att efter Kungl. Maj:ts den 15 sistlidne december meddelade bemyndigande chefen för jordbruksdepartementet tillkallat fem sakkunniga personer med uppdrag att inom departementet biträda vid utredning och avgivande av förslag beträffande de ändringar i gällande bestämmelser angående utarrendering av kronans jordbruksdomäner, som kunde finnas erforderliga eller lämpliga, särskilt i syfte att statens intresse i fråga om avkastningen från dessa domäner måtte bättre än hittills tillgodoses samt angående vad med denna fråga ägde sammanhang. Av det sålunda lämnade uppdragets art framgår, att detsamma främst är inriktat på ett förhållande, som, berört av motionären i dennes motivering, uppenbarligen äger det närmaste sammanhang med frågan om önskvärdheten för staten att i större utsträckning än hittills övergå från jordbruksdrift till skogshushållning.

Då givetvis den utredning angående möjligheten av ökad avkastning från statens jordbruksdomäner och det förslag i ämnet, som med visshet lärer vara att från de sakkunniga förvänta, kommer att i avsevärd mån underlätta bedömandet av de statsekonomiska faktorer, som kunna vara för förevarande fråga betydelsefulla, får utskottet, med återopande jämväl av vad ovan anförts, hemställa,

att förevarande motion ej må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 18 februari 1915.

På jordbruksutskottets vägnar:

D. PERSSON i Tällberg.

Närvarande: hrr Persson, Ericsson, Odelberg, Petersson, Holmquist, Paulson, Fahlén, Lindblad, Linders, Åkerlund, Öberg, Ekerot, greve Hamilton, Jonsson, Tysk och Hage.

Reservation

av herrar *Lindblad* och *Ekerot* vilka anfört:

»Liksom förra året ha vi även i år yrkat att i utskottets motivering få intagen nedanstående fullständiga tabell:

År	Lägenheter, försålda i enlighet med författningarna den 25 september 1896, 31 december 1909 och 17 oktober 1913										Hemman, lägenheter med mera som försålts i enlighet med 1874 års kungl. brev eller an- norledes <i>utan</i> tillämpning av författning om försäljning av egnahemslägenheter					
	efter riksdagens hörande					utan riksdagens hörande										
	Antal	Saluvärde		Köpe- skilling		Antal	Saluvärde		Köpe- skilling		Antal	Saluvärde		Köpe- skilling		
		Kronor	ö.	Kronor	ö.		Kronor	ö.	Kronor	ö.		Kronor	ö.	Kronor	ö.	
1909	130	191,635	75	188,034	50	82	120,667	65	133,721	20	60	812,222	24	912,486	02	
1910	102	165,868	—	179,698	—	58	100,379	62	102,686	29	42	584,381	40	722,808	40	
1911	141	276,868	99	283,868	90	63	86,633	19	96,991	19	47	721,983	35	823,410	—	
1912	239	395,699	74	408,315	60	26	53,157	—	56,845	—	44	500,919	81	592,671	—	
1913	169	355,510	78	373,649	73	36	105,233	46	107,290	94	60	577,776	42	613,457	15	
	S:a 781					S:a 265					S:a 253					

Den i utskottsbetänkandet intagna tabellen är på så sätt missvisande, att den blott angiver *antalet* från kronodomäner försålda jordbrukslotter under en viss tidsperiod, då åter den fullständiga tabellen utvisar att försäljningen enligt 1874 års kungl. brev alltjämt är den viktigare, då den omfattar låt vara till *antalet mindre*, men till areal och värde *större delen* av från staten försåld jord.

Ända sedan 1896 har nu pågått försäljning av bebyggda torp och lägenheter från kronans domäner, och då tillgången på sådana snart nog torde vara slut, återstår ej annat än att för fortsatt styckning slå in på en uppdelning jämväl av huvudgårdarne. Därvid måste man givetvis träffa ett avgörande, huruvida ej styckningarne böra ske på så vis, att man söker att utnyttja befintliga byggnader så långt ske kan, och så-

ledes hellre går att sälja större bebyggda lotter än mindre sådana, som måste helt och hållet nybyggas. Faktiskt har spekulationen på obebyggd jord på många ställen avstannat. Den allt dyrare penningupplåningen tvingar också kronan att noga överväga vad som i det fallet är det nationalekonomiskt riktigaste: vårt *bondejordbruk* har självmant uppstått på nationell grund och torde däri ligga den bästa anvisning vad landet faktiskt behöver. Denna form av jordpolitik bör för visso understödjas av staten lika fullt som småbruket. Då det måste främja saken att i tid få en fullt rationell försäljning planlagd och en ökad försäljning till stånd även av jord, lämplig för bondejordbruk, hava vi ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning i god tid om en planmässig försäljning, måhända i större omfattning än hittills skett, av sådana kronans jordbruksegendomar, vilka på grund av låg arrendeavkastning eller andra skäl icke lämpligen böra av staten behållas, för att därigenom såväl bereda ökade medel till inköp av för skogsbörd tjänlig eller skogbärande mark som ock befordrande av ett nationalekonomiskt riktigt utnyttjande av de i statens jordbruksdomäner befintliga byggnads- och jordkapital, ävensom att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga de förslag, till vilka en sådan utredning kan giva anledning.»